

KNIHOVNA
UNIVERZITNÍHO
KAMPUSU

MASARYKOVA UNIVERZITA
KNIHOVNA UNIVERZITNÍHO KAMPUSU

Jiří Kratochvíl - Petr Sejk
**ÚVOD DO PRÁCE
S INFORMACEMI**

Obsah

Úvodem	2
1 Typologie informačních pramenů	3
1.1 Formy informačních pramenů	3
1.2 Typy informačních pramenů	3
1.3 Druhy dokumentů	5
2 Knihovny a jejich služby	6
2.1 Knihovny jako informační instituce	6
2.2 Základní knihovní služby	6
2.3 Typy knihoven	7
2.4 Členění knihoven podle poskytovaných služeb	8
3 Shrnutí	9
4 Použité zdroje	10

Úvodem

Nezbytnou součástí vědecké činnosti je evidence a vykazování publikační činnosti a její citovanosti, zvláště v databázích Web of Science a Scopus. Protože však jména a příjmení autorů jsou mnohdy publikována různými způsoby (např. celé jméno x iniciála, jméno a příjmení s diakritikou, nebo bez ní apod.), bývá obtížné jednoznačně identifikovat publikace, které daný autor napsal. Zároveň autoři mnohdy publikují i jinak než v časopisech evidovaných ve Web of Science a Scopusu, např. v časopisech neevidovaných v těchto databázích, zveřejňují nevydané texty v různých online repozitářích, na svých webových stránkách apod. Přitom je ale logicky zajímavá, jestli jejich texty byly pro někoho dalším přínosem, tj. jestli byly čteny a citovány. Ve výsledku z toho všeho vzniká potřeba nástroje umožňujícího všechny tyto požadavky uspokojit a jednoznačně identifikovat autorovy publikace, případně evidovat jejich čtenost/citovanost. Cílem následujícího textu je stručně představit v současnosti již obecně známé a zavedené nástroje umožňující autorům jednoduše informovat o své publikační činnosti a její čtenosti/citovanosti. Cílem našeho předmětu je seznámit vás se s možnostmi získávání vědeckých informací a jejich zpracováním. V současné době existuje celá řada zdrojů (knihy, časopisy, internetové stránky,...), z nichž můžeme čerpat pro studijní a vědeckou práci. Je proto nezbytné se umět orientovat jak v různých typech a formách zdrojů, tak i v tom, jaké instituce nám mohou požadovanou službu poskytnout.

Ujasněme si nejdříve, s jakými formami a typy informačních pramenů se můžete setkat.

1 Typologie informačních pramenů

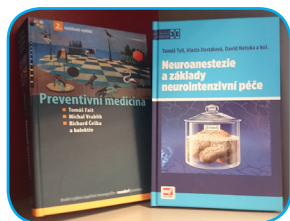
1.1 Formy informačních pramenů

Informace získáváme z informačních pramenů, které existují ve třech formách:

TIŠTĚNÉ

Knihy, časopisy, sborníky, encyklopedie apod.

ELEKTRONICKÉ

Webové stránky, DVD, disketa, CD-ROM apod.

MIKROGRAFICKÉ

Mikrofiše, diapozitivy apod.

Identifikovat **formu** informačního pramenu je důležité nejen pro rozhodnutí se, v které formě nám dokument bude vyhovovat, ale i pro uvědomění si, máme-li možnost z něj získat informace (např. mikrofiš je nám bez promítačky k ničemu, stejně jako disketa s počítačem bez disketové mechaniky).

Rovněž je schopnost identifikovat formu informačního pramenu důležitá při jejich citování v našich odborných textech, protože kupříkladu při citování informací na Internetu se de facto vždy uvádějí údaje o typu dokumentu (CD? DVD?), datu, kdy jsme informaci z dokumentu čerpali, a v případě online informačních pramenů jejich webové adresy.

1.2 Typy informačních pramenů

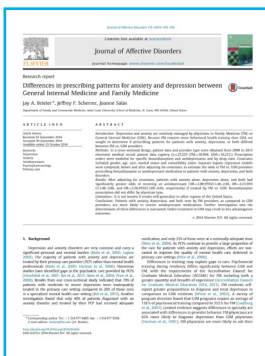
Dále je důležité umět identifikovat **typ** informačního pramenu, neboť si tak uvědomíme druh informací, který příslušný informační pramen obsahuje. Konkrétně rozlišujeme tři typy pramenů:

Primární prameny obsahují původní originální informaci

Primárním pramenem je jakákoliv původní informace bez ohledu na to, je-li zaznamenána v knize, časopiseckém článku, na disketě, CD-ROMu, internetové stránce apod. Níže několik příkladů primárních informačních pramenů.

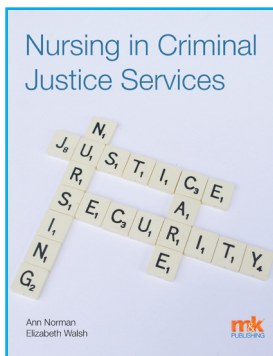
PŘÍPADOVÁ STUDIE

Vědecký článek (tzv. case study) obsahující zcela původní a originální závěry konkrétního vědeckého výzkumu.

MONOGRAFIE

Knižní publikace obsahující původní informace týkající se určitého tématu.

DISERTAČNÍ PRÁCE

Podstatou kvalifikační práce vedoucí k získání titulu Ph.D. je řešení zcela původního tématu.

Sekundární prameny informují o existenci primárního pramenu

Sekundárním pramenem je jakýkoliv dokument obsahující informace o tom, kde jsou původní informace publikovány, nebo shrnují informace z primárních pramenů. Níže jsou uvedeny tři příklady sekundárních pramenů.

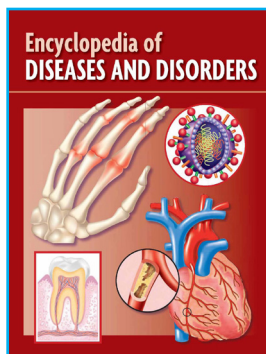
REVIEW

Jedná se o článek shrnující, k jakým závěrům v případových studiích dospěli jednotliví autoři.

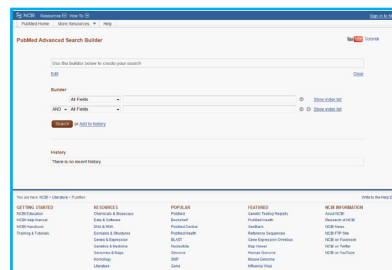
ENCYKLOPEDIE

Knižní publikace shrnující informace, které byly dříve publikovány v primárních zdrojích.

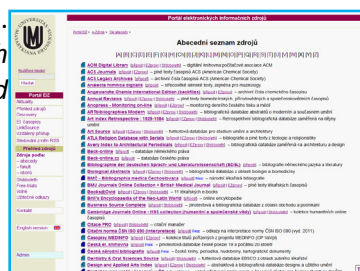
DATABÁZE

Databáze obsahují bibliografické údaje o primárních pramenech a odkazy na ně.

Terciální prameny informují o existenci sekundárního pramenu

Terciálním pramenem jsou obvykle seznamy sekundárních pramenů. Příkladem terciálního pramenu je *Portál elektronických informačních zdrojů* (<http://ezdroje.muni.cz>), na kterém se nachází v sekci *Přehled zdrojů* seznam databází (tj. sekundárních pramenů).

V odborné práci využívejte vždy primární prameny, které obsahují původní informace. Sekundární prameny používejte k prvotní orientaci v problému, abyste pak fundovaně našli relevantní primární prameny, z nichž studujete. Níže uvádíme nejčastější typy dokumentů s vysvětlením, v jakých fázích studijního procesu se hodí.

1.3 Druhy dokumentů

S jednotlivými typy a formami informačních pramenů se setkáváme v podobě různých dokumentů. Formou následující tabulky si ujasněme, v jaké fázi studia se setkáme s konkrétním druhem dokumentu.

Kdy dokument potřebuji	Druh dokumentu	Aktuálnost informací	Obvyklá doba mezi odevzdáním rukopisu a vydáním	Popis dokumentu	Příklad publikace	Signatura publikace v KUK (popř. webový odkaz)
Zajímají mne obecně podané informace z oboru.	Časopis populárně naučný	starší než ostatní dokumenty, informace vycházejí z dříve publikovaných prací	v řádu měsíců	Články popularizující vědecké poznatky pro laickou veřejnost	Pacientské listy	http://www.zdn.cz/archiv/pri-loha-pacientske-listy/
	Naučné slovníky	starší než ostatní dokumenty, informace vycházejí z dříve publikovaných prací	cca 2-3 roky	Heslovitou formou podávají stručný výklad různých pojmů.	Ottův slovník naučný	030-OTTŮ
	Encyklopedie	starší než ostatní dokumenty, informace vycházejí z dříve publikovaných prací	cca 2-3 roky	Heslovitou formou popisují různé pojmy, termíny, témata, věcné informace. Mohou být všeobecné i oborově zaměřené.	McGraw-Hill Encyclopedia of Science and Technology	030-MCGR
Studuji obor, nebo v něm praktikuji a potřebuji si něco připomenout.	Učebnice	velmi aktuální (cca 2-3 roky)	cca 2-3 roky	Sumarizují informace o určitém tématu nebo oboru a jsou základní pomůckou pro prvotní studium oboru.	Sobottův Atlas anatomie člověka	611.11-SOBO
	Příručky	velmi aktuální (cca 2-3 roky)	cca 2-3 roky	Popisují určité praktické postupy v daném oboru.	Medicínsko-právní terminologie: příručka pro právní praxi	611.42-VOND
	Kompendia	starší než ostatní dokumenty, informace vycházejí z dříve publikovaných prací	cca 2-3 roky	Shrnují dosavadní poznatky z konkrétního oboru nebo jeho části, v některých případech mohou sumarizovat údaje až za 20 let.	Merck manual: kompendium klinické medicíny	613/614-MERC
Připravuji se psát odborný text nebo se jít v rámci profese oborově profiluji.	Časopis odborný	nejaktuálnější (v řádu měsíců)	v řádu měsíců	Obsahuje aktuální praktické informace z určitého oboru, mezi něž mohou patřit i rozhovory, inzertáty a reklamy související s aplikací oboru.	Časopis lékařů českých	http://www.prolekare.cz/casopis-lekaru-ceskych-archiv-cisel?id=3577
	Kvalifikační práce	nejaktuálnější (v řádu týdnů)	v řádu týdnů	Popisují řešení specifického tématu nebo problému v určitém oboru, na jehož základě se uděluje akademická hodnota.	Vliv binaurálního slyšení na srozumitelnost řeči při použití kompetitivního šumového signálu	LF-2010-K-7590
	Časopis vědecký	nejaktuálnější (cca 1 rok)	cca 1 rok	Články ze specializovaného oboru určené především odborné veřejnosti.	British Medical Journal	http://www.bmj.com/
	Sborníky z odborných setkání	nejaktuálnější (cca 1 rok)	cca 1 rok	Publikace obvykle dostupné na setkáních, obsahují aktuální informace, které lze upřesňovat v diskuzi i na neoficiálních jednáních.	XVII. Jihočeské onkologické dny	613.4-JIHO
	Monografie	velmi aktuální (cca 2-3 roky)	cca 2-3 roky	Podrobně popisují určité téma vybraného vědního oboru	Clinical Pharmacokinetics and Pharmacodynamics Concepts and Applications	http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK2204/

2 Knihovny a jejich služby

2.1 Knihovny jako informační instituce

Navzdory věku internetu knihovny stále zůstávají důležitými zprostředkovateli odborných informací, neboť evidují existenci tištěných publikací a zprostředkovávají přístup k licencovaným online databázím. Abychom mohli plně využívat služeb knihoven, je dobré vědět jaké služby nabízejí a v jakém typu knihoven nám budou poskytnuty. Ze základních knihovných služeb, které si níže popíšeme, může knihovna nabízet jen některé, což souvisí s jejím začleněním z hlediska typu a poskytovaných služeb.

2.2 Základní knihovní služby

Výpůjční služby

V současnosti máme v knihovnách obvykle přímý přístup k fondu (knihy, časopisy, multimédia), tj. sami si vyhledáme a z police vezmeme dokument. Publikace historické povahy nebo jinak cenné bývají obvykle uloženy ve skladu a je třeba o ně požádat knihovníka.

V knihovně univerzitního kampusu žádáme o publikace uložené ve skladech prostřednictvím online katalogu (<http://aleph.muni.cz>).

Informační (referenční) služby

Povinností knihoven je zodpovědět naše různé dotazy, případně nám poradit zdroje, v nichž bychom požadované informace mohli získat.

Meziknihovní výpůjční služby

Setkáme-li se se zkratkou MVS, jedná se o meziknihovní výpůjční službu, kterou nabízí většina knihoven a která spočívá v tom, že není-li nějaký dokument ve fondu naší knihovny, můžeme požádat o jeho zapůjčení z knihovny jiné. Účtuje se obvykle úhrada za vytvoření kopie, případně poštovné.

Informace o MVS v Knihovně univerzitního kampusu naleznete na <http://kuk.muni.cz/mvs>

Vzdělávací, výchovné a kulturní služby

Knihovny slouží také jako místo setkávání při různých besedách, výstavách, či vzdělávacích akcích. Těmto aktivitám se věnují především veřejné knihovny. Vysokoškolské knihovny se – jak ostatně vyplývá i z našeho kurzu – obvykle orientují na vzdělávací akce zaměřené na zvyšování informační gramotnosti uživatelů.

Informace o vzdělávacích aktivitách Knihovny univerzitního kampusu naleznete na <http://kuk.muni.cz/vyuka>

Rešeršní služby

Některé knihovny poskytují rešeršní služby, které spočívají ve vytvoření soupisu literatury k našemu tématu. Služba je časově náročná a také placená, její cenu upravují knihovní řády jednotlivých knihoven. Smyslem našeho kurzu je naučit se vyhledávat informace samostatně a ušetřit tak čas a finance.

V Knihovně univerzitního kampusu jsou rešeršní služby poskytovány pouze osobám s dosaženým doktorským vzděláním a působícím v CEITEC, FSpS, LF, nebo PŘF.

Reprografické služby

Ve většině knihoven máme v současnosti možnost tisku, kopírování a případně i skenování. Tyto reprografické služby jsou placené podle ceníku konkrétní knihovny.

Nezapomínejme, že vytvářet si kopii dokumentu můžeme podle autorského zákona pouze pro naši vlastní studijní potřebu a že šíření kopii (půjčování, jejich další prodej apod.) je trestné.

2.3 Typy knihoven

Když jsme si vysvětlili obsah jednotlivých knihovních služeb, uveďme si nyní, jaké typy knihoven v Česku existují a jaké typy fondů spravují.

Základní knihovny

Potřebujeme-li informaci obecnější povahy nebo si vypůjčit populárně-naučnou knihu či beletrii, měla by nám být nápomocna některá ze základních knihoven, jak se označují městské nebo obecní knihovny. Ty obvykle mají ve fondu tento typ literatury, který je případně specializován na publikace vydané v příslušném regionu nebo o něm pojednávající.

V Brně je základní knihovnou Knihovna Jiřího Mahena (<http://www.kjm.cz/>) se svými pobočkami.

Krajské knihovny

Pokud potřebujeme informaci nebo publikaci, kterou nám základní knihovna nenabízí, měli bychom si zjistit, jestli nám nemůže být nápomocna krajská knihovna. Krajské knihovny spravují univerzální fond obsahující i některé odborné publikace, přičemž některá díla mohou být opět zaměřena na konkrétní kraj, tj. že v něm byla vydána nebo o něm pojednávají.

V Brně je krajskou knihovnou Moravská zemská knihovna (<http://www.mzk.cz/>).

Univerzální knihovny

Pakliže naše informační potřeby neuspokojí ani krajská knihovna, poslední možností je využití některé z univerzálních knihoven, které spravují univerzální fond doplněný specializovanou literaturou, tj. v takové knihovně nalezneme jak beletrii a populárně-naučné publikace, tak i literaturu odbornou. Na rozdíl od předchozích typů knihoven mají univerzální knihovny právo povinného výtisku, což znamená, že vydavatelé v Česku jsou ze zákona povinni zasílat stanovený počet vydaných publikací univerzálním knihovnám.

Nezapomeňme však, že univerzální knihovny ze zákona schraňují kulturní dědictví, a proto některé jejich služby mohou být omezené, např. zákaz půjčování některých dokumentů mimo knihovnu.

Univerzálními knihovnami v Česku jsou Národní knihovna v Praze (<http://www.nkp.cz/>), Knihovna a tiskárna pro nevidomé K.E.Macana (<http://www.ktn.cz/>) a také Moravská zemská knihovna v Brně (<http://www.mzk.cz/>), která plní také funkci knihovny krajské.

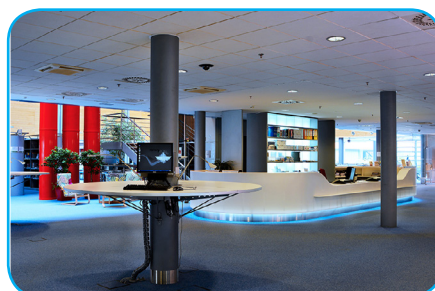
2.4 Členění knihoven podle poskytovaných služeb

Když nyní víme, jaké typy knihoven se v Česku nacházejí, upřesněme si jejich členění podle poskytovaných služeb, abychom si ujasnili, s kterými požadavky má smysl se na příslušnou knihovnu obracet.

Vysokoškolské knihovny

Vysokoškolské knihovny jsou z hlediska typu knihovnami základními a spravují univerzální i specializovaný fond literatury týkající se oborů vyučovaných na příslušné vysoké škole. Knihovny jsou primárně určeny pedagogům a studentům dané univerzity, ale mohou být využívány i ostatní veřejností, která však musí počítat s jistými omezeními (např. počet možných výpůjček, přístup k výpočetní technice apod.).

Příkladem vysokoškolské knihovny je Knihovna univerzitního kampusu MU (<http://kuk.muni.cz/>).

Veřejné knihovny

Veřejné knihovny jsou určeny široké veřejnosti a mohou mezi nimi být všechny tři výše uvedené typy knihoven. Veřejné knihovny poskytují služby referenční, výpůjční, případně meziknihovní, reprografické a ojediněle rešeršní.

Veřejnými knihovnami jsou např. Národní knihovna v Praze (<http://www.nkp.cz/>), Moravská knihovna v Brně (<http://www.mzk.cz/>) či Knihovna Jiřího Mahena v Brně (<http://www.kjm.cz/>).

Specializované knihovny

Tyto knihovny spravují fond specializovaný pro potřeby zřizující instituce a služby veřejnosti poskytují jen ve velmi výjimečných případech. Mezi specializované knihovny patří knihovny firemní, lékařské, vojenské apod.

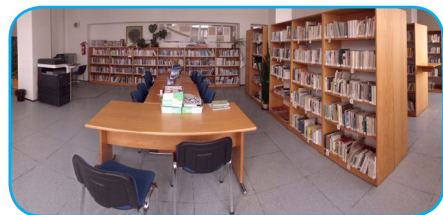
Specializovanou knihovnou je například knihovna Fakultní nemocnice Brno (<http://www.fnbrno.cz/lekarska-knihovna/k1601>) nebo Fakultní nemocnice U sv. Anny (<https://lk.fnusa.cz/>).

Školní knihovny

Zřizovatelem těchto knihoven je příslušná základní nebo střední škola, čemuž je uzpůsobena skladba fondu zaměřená na potřeby výuky. Knihovna obvykle spravuje klasická beletristická díla a učebnice a své služby poskytuje pouze pedagogům a studentům školy.

Se školní knihovnou jsme se mohli setkat v době studií na základní nebo střední škole.

Zámecké knihovny

Zámecké knihovny typově patří mezi základní knihovny a obsahují univerzální i specializovaný fond historické povahy, který je obvykle zpřístupněn pouze k badatelským účelům. Tyto knihovny se nacházejí v soukromých či státních objektech a metodicky jsou řízeny Národním muzeem v Praze.

Kupříkladu součástí státního hradu a zámku Český Krumlov je zámecká knihovna (http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek_2nadvori_knihov.xml).

Shrnutí

S informačními prameny se setkáváme v různých formách (tištěné, elektronické, mikrografické), které podle jejich obsahu členíme na primární nesoucí původní informaci, sekundární obsahující informaci o primárních zdrojích a terciální informující o existenci sekundárních zdrojů.

V průběhu studia i následného odborného vzdělávání se postupně setkáváme s obsahově specializovanějšími dokumenty, a proto je nezbytné volit vhodné zdroje pro příslušnou fázi studia nebo výzkumu. Pro obecné seznámení s oborem postačí populárně naučné časopisy, encyklopedie a výkladové slovníky, zatímco pro bližší seznámení s oborem a následnou odbornou prací je třeba již pracovat s odbornými monografiemi, učebnicemi, vědeckými časopisy apod.

Všechny takové dokumenty jsou čtenářům zpřístupňovány v knihovnách, které poskytují služby výpůjční, informační, meziknihovní, vzdělávací, výchovné, kulturní, reprografické a případně i rešeršní. Každá z knihoven je svým zřízením uzpůsobena poskytovat služby určité skupině uživatelů, a proto se můžeme setkat s knihovnami nabízející např. pouze beletrii, nebo pouze specializovaný fond. Před návštěvou knihovny je proto vhodné zjistit si, jestli je svým typem uzpůsobena k tomu, aby uspokojila naše požadavky.

Použité zdroje

1. Koontz, Ch., Gubbin, B. Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven. 2nd rev. ed. Praha (CZ): Národní knihovna České republiky, 2012. 203 p.
2. Ressler, M., editor. Informační věda a knihovnictví: Výkladový slovník české terminologie z oblasti informační vědy a knihovnictví, výběr z hesel v databázi TDKIV. Praha (CZ): Vysoká škola chemicko-technologická, 2006. 161 p.
3. Řehák T., et al. Neocenitelné služby knihovny a jak je ocenit. Praha (CZ): Wolters Kluwer ČR, 2013. 103 p.
4. Sbírka zákonů Česká republika, Ročník 2001, částka 98, 257/2001 Zákon o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (Jun 29, 2001).
5. Vymětal, J. Informační zdroje v odborné literatuře. Praha (CZ): Wolters Kluwer, 2010. 433 p.

Zdroje obrázků

1. Archiv Knihovny univerzitního kampusu MU
2. Cork Institute of Technology. 2. Internet Searchingy [Internet]. Cork (Ireland): Cork Institute of Technology, c2012 [cited 2015 Jul 31]. Available from: <http://www.mycit.ie/libraryguide/lib-14.html>
3. Cornell University. Catherwood Library: Department Directory [Internet]. Ithaca (NY): Cornell University, c2015 [cited 2015 Jul 31]. Available from: <https://author.ilr.cornell.edu/library/about/departments/>
4. Gymnázium Matyáše Lercha. Panoramatické fotky v budově GML [Internet]. Brno (CZ): Gymnázium Matyáše Lercha, 2013 May [cited 2015 Jul 31]. Available from: <http://www.gml.cz/index.php/Gymnasium?akce=m2bprochazka/panoramata/index.htm>
5. Metro. Národní knihovna uzavřena, Hudební divadlo Karlín zrušilo představení [Internet]. Praha (CZ): MAFRA, 2013 Jun 2 [cited 2015 Jul 31]. Available from: http://www.metro.cz/narodni-knihovna-uzavrena-hudebni-divadlo-karlin-zrusilo-predstaveni-1zs-/co-se-deje.aspx?c=A130602_152650_co-se-deje_nek
6. Správa zámku Český Krumlov. Zámecká knihovna v Českém Krumlově [Internet]. Český Krumlov (CZ): Správa zámku Český Krumlov, c2006-2007 [cited 2015 Jul 31]. Available from: http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek_2nadvori_knihov.xml

Jiří Kratochvíl - Petr Sejk

ÚVOD DO PRÁCE S INFORMACEMI

Studijní materiál vznikl svépomocí v roce 2015 v Knihovně univerzitního kampusu Masarykovy univerzity pro potřeby kurzu VLLL021 Vyhledávání lékařské literatury a základy psaní odborného textu.

Vydání druhé.